

**CUMHURİYET'İN İLK DÖNEMLERİNDE MARAŞ'TA İDARİ ALANDA YAPILAN
DÜZENLEMELER (1923-1940)**

Doç. Dr. Bilal TUNÇ*

Mehmet ÖZCAN**

ÖZ

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanından itibaren Türkiye genelinde idari, sosyal, siyasi ve iktisadi başta olmak üzere çok sayıda yenilik ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu yeni düzenlemelerle ülkenin modern usullerle yönetilmesi hedeflenmiştir. Bunlar arasında idari yapıda gerçekleştirilen hudut düzenlemeleri en fazla ön plana çıkanlardır. Bu düzenlemelerin çokça yapıldığı yerlerden birisi de Türkiye'nin ilk vilâyetlerinden birisi olan Maraş'tır.

Yeni Türk devletinin oluşumunda önemli bir yere sahip olan ve ilk vilâyetlerden birisi Maraş'ın tarihi, zengin olaylarla doludur. Ulusal ruhun, ulusal direnişin bir sembolü durumunda olan Maraş'ın bu özelliği, bu gücü karşılıksız bırakılmamış ve bu vilâyet 5 Nisan 1925'te Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası" ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca Maraş'ın gelişmiş bir vilâyet olması için ide idari alanda ciddi adımlar atılmıştır. Bu makalede, Milli Mücadele Tarihinde önemli bir rol oynamış olan Maraş'ta şehrin gelişimi anlamında yapılan idari alandaki düzenlemeler gerekçeleriyle beraber teferruatlı bir biçimde ele alınmış ve bunun nüfusun potansiyelini nasıl etkilediği ayrıntılı bir biçimde irdelenmiştir. Bu kapsamda, çalışmamızdaki temel amaç, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Maraş vilâyetinde idari alanda yapılan düzenleme ve nüfusun yapısındaki değişimleri nedenleriyle birlikte ortaya çıkarmaktır.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yeni ilçe, bucak ve köylerin tesis edilmesi, köylere bağlı olan bazı mahallelerin büyütülerek köy yapılması ve nüfustaki artış ya da azalmalara bağlı bazı köylerin de mahalleye dönüştürüldüğünden hareketle önemli idari hudut düzenlemelerin yapıldığı belgelerle ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda bu makalede söz konusu düzenlemeler, Maraş özelinde, elde edilen bulgu ve belgelerle irdelenmiştir. Bu makale, öncelikle Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Resmi gazetenin verileri ve Türkiye İstatistik Kurumundan elde edilen bilgiler olmak üzere; telif eserlerden faydalanılarak edilerek hazırlanmıştır. Ayrıca bu makalede doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, İdari Yapı, Maraş, Nüfus, Vilayet.

**REGULATIONS MADE IN THE ADMINISTRATIVE AREA IN MARAS IN THE EARLY
PERIODS OF THE REPUBLIC (1923-1940)**

ABSTRACT

Many administrative, social, political and economic innovations and regulations were made throughout Turkey after the proclamation of the Republic in 1923. With these new regulations, it was aimed to manage the country with modern methods. Administrative border arrangements made in the administrative field come first among these studies. One of the

* Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü/Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, btunc@agri.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-5361-8494

** Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Merkezi/ Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, mehmetozcan377@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-6919-7273

places where these arrangements were made a lot is Maraş, which one of the first provinces of Turkey.

The history of Maraş, which has an important place in the establishment of the Turkish Republic and one of the first provinces, is full of events that shed light on its character. This will and power of Maraş, which is a symbol of national spirit and national resistance, was not left unanswered. It was honored with the "Red Stripe Medal of Independence" by the Grand National Assembly of Turkey and serious steps were taken in the administrative field for its development. In this article, the administrative arrangements made in the sense of the development of the city in Maraş, which played an important role in the History of the National Struggle, were discussed in detail with their justifications, after how these had affected the potential of the population were examined in detail. In this context, the main purpose of our study is to reveal the changes in the administrative area and the structure of the population in the province of Maraş in the early periods of the Republic, together with their reasons.

In the first years of the Republic, it was proved by the documents that there were serious administrative regulations based on the efforts to create new districts, sub-districts, villages and neighborhoods, to bring some neighborhoods to village status and to transform some villages into neighborhoods due to population changes. In this context, the reasons for the creation of different districts, sub-districts, villages or neighborhoods and the transformation of some villages into neighborhoods due to population changes were analyzed in the light of documents and laws. This work was created mainly archive records, Official Gazette and Turkish Statistical Institute data and by research and investigation works. In addition, document analysis technique was used in this article.

Key Words: Republic, Administrative Structure, Maraş, Population, Province.

Giriş

Cumhuriyet'in ilk yılları Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığına seçildiği 1923 ile ölüm tarihi olan 1938'e kadar olan süreci kapsadığı düşünülebilir. Bazı tarihçiler bu dönemi 1946 yılına kadar götürmektedir. Biz, bu çalışmada Cumhuriyet'in ilk yıllarıyla ilgili olarak 1923 ve 1940 yılları arasında kullandık. Bu dönemde Maraş'ta idari alanda yapılan değişiklik ve düzenlemeler üzerinde durulmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de ülkenin iç ve dış siyasetinde, sosyal ve iktisadi gelişmelerin yol açtığı düşünce anlamındaki değişimde sürecinde etkili olan kişi Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk, bu tarihlerde hem Cumhurbaşkanı hem de Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin genel başkanıdır. Bu nedenle ülke yönetiminde CHP son derece etkilidir (Karpaz, 2010: 51; Çavdar, 2003: 283; Ahmad, 2012: 18; Zürcher, 2000: 242-257). Söz konusu tarihlerde ülke genelinde bazı vilâyetlerin idari yapılarında ve hudutlarında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin yapıldığı yerlerden birisi de Maraş vilâyetidir. Günümüzde Kahramanmaraş olarak adlandırılan yer, 1973 yılına kadar Maraş adıyla anılmıştır.

Malum olduğu üzere teşkilatlanma kavramı, ülkelerin ya da kentlerin idari yapısıyla buralara bağlı daha küçük yerleşim yerleri ile sosyal ve ekonomik alandaki değişim ve gelişimleri içermektedir. Vilâyet merkez ve bağlı kazalarında yapılan idari hudut düzenlemeleri, bu kapsamda olmaktadır (Tunç, 2018: 321). Cumhuriyet'in ilan tarihi olan 1923'ten çalışma alanımız olan 1940 yılına kadar Maraş'ın idari alanında çok sayıda düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeler genel olarak ilçelerin ve bucakların yapılarında olmuştur. Bu değişikliklerin yapılmasında vilâyetlerdeki nüfus

değişimlerinin de önemli bir etkisi bulunmaktadır. Tarafımızdan hazırlanan bu makalede söz konusu düzenlemeler ayrıntılı bir biçimde irdelenmiştir. Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan verilerin, hem yerel tarihi alanında çalışanlara hem de Kahramanmaraş'ın tarihini inceleyen kişilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Maraş'ta İdari Alanda Yapılan Düzenlemeler (1923-1930)

Türkiye'nin büyük bir bölgesi olan Akdeniz'de bulunan ve büyük bir tarihe sahip olan Kahramanmaraş, çok sayıda farklı medeniyet ve millete ev sahipliği yapmıştır. Eski çağlardan başlayarak Ortadoğu, Mezopotamya Anadolu'nun bir bölümünü birbirine bağlayan önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, Maraş'a bu özelliği kazandırmaktadır. Ayrıca her ne kadar bahsi geçen bölgede yer alsa da Kahramanmaraş, aynı zamanda Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgesinin de içerisine girmektedir. Bu da, Kahramanmaraş'a ayrı bir önem kazandırmaktadır (Eker, 2013: 25-26).

1924 anayasasının hazırlanmasıyla birlikte vilayet sisteminde yeni düzenlemelere gidilmiş; vilayet, kaza, nahiye ve köylerin tüzel kişiliklerinin bulunduğu ve vilayet idaresinin yetki genişliği ile görev ayrımı ilkelerine dayandığı kabul edilmiştir. Maraş Vilayeti yeni düzenlemelerden sonra 1925-1926 yılında Merkez, Pazarcık, Elbistan, Göksun ve Andırın olmak üzere beş kazadan meydana oluşmaktadır (Gümüştalan, 2012:186). Yani cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de vilayet statüsünde olan yerlerden birisi de Maraş'tır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Maraş ilçesinde idari alanda yapılan düzenleme Andırın ilçesiyle ilgili olmuştur. Yapılan düzenleme neticesi 28 Mart 1924 tarihinde Andırın bucağı ilçe yapılmış ve Süleymanlı (Zeytun) kazası da buraya bağlanmış ve yeni ilçenin Merkez bucağı haline getirilmiştir (Resmi Gazete, 13 Mart 1924, Sayı: 65). Böylece Cumhuriyet'in ilk vilâyetlerinden birisi olan Maraş, yeni bir ilçeye daha sahip olarak Merkezi açıdan daha büyük bir duruma gelmiştir.

1927 yılı itibarıyla Merkezi Anadolu Mıntıkası Bölgesi'nde yer alan Maraş vilâyeti 13.465 km² alana sahip olup; burada km² başına 14 kişi düşmektedir. Dört ilçeye sahip Maraş'ta toplamda 471 adet köy bulunmakta olup; vilâyetin toplam nüfusu 184.958 kişidir (Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, 1928: 79). Bu dönemde Maraş Valisi olan kişi Ahmet Ekrem (Engür) Bey'dir. 1924 ile 1935 yılları arasında Maraş'ta sırasıyla valilik görevinde bulunan kişiler şunlardır: Ahmet Ekrem (Engür) Bey (1923-1925), Halit Bey (1925-1926), Ebubekir Sami (Baran) Bey (1926-1931), Mehmet Arif Bey (1932-1932), Fahrettin (Kiper) Bey (1933-1934) ve son olarak da Mustafa Adli (Bayman) Bey (1934-1935). (BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 2.15.1; BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 33.2.3; BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 32.79.17; BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 56.52.20).

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden elde edilen belgelere göre 30 Haziran 1923'te Maraş'a Kahraman adının verilmesi için gerekli adımların atıldığı görülmektedir. Bu dönemde yapılan çalışmalar kapsamında Maraş adının Kahraman ile genişletilmesi uygun görülmüştür (BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 66.439.22). Ancak Maraş'a Kahraman adının verilmesi ancak 1973 yılında gerçekleşmiştir. Bu arada halkın Millî Mücadele Savaşı sırasında gösterdiği başarıdan Maraş'a 5 Nisan 1925 tarihinde İstiklal

Madalyası verilmiştir (Alpaslan ve Gedik, 2018: 264). Böylece Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin yeniden yapılandığı bir süreçte Maraş'ın İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmesi, bu şehre ne derecede önem verildiğini de açıkça ortaya çıkarmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de vilâyetlerde idari sınır düzenlemeleri kapsamında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler arasında aynı ilin idari birimleri arasında düzenlemeler yapıldığı gibi söz konusu ile komşu olan vilâyetlerle de çeşitli düzenlemeler yapılabilmektedir (Tunç ve Özçelik, 2017: 464). Bu çerçevede, 2 Şubat 1924 tarihinde Fırnız bucağı Merkez kazaya bağlanmış iken; Süleymanlı bucağı da Andırın ilçesi sınırlarına dâhil edilmiştir (BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 3.4.14). Böylece ilçelerin nahiye sayılarında birtakım değişiklikler olmuştur.

1927 yılı nüfus sayımlarına göre Maraş vilâyetinde toplamda beş olan kazalardaki nüfus, coğrafi alan ve km²'ye düşen kişi sayısı ile alakalı bilgiler şu şekildedir: Maraş'ın Merkez ilçesinin coğrafi alanı 2.085 km²'dir. Bu alanda km² başına düşen kişi sayısı ise 24'tür. 126 adet köy ve bu bağlamda 126 adet de muhtarlık bulunan Merkez ilçesinin şehir merkezinde 12.368'i kadın ve 13.304'ü kadın olmak üzere 25.672 kişi şehir yaşamaktadır. Buna karşılık 18.097'si kadın ve 18.352'si kadın olmak üzere toplamda 36.449 kişi de merkeze bağlı köylerde ikamet etmektedir. Merkez ilçesine bağlı nahiyelerde nüfusun dağılımı şöyledir: 8006 kişi Nahiye merkezlerinde yaşamakta iken; 22.060'ı kadın ve 22.595'i erkek olmak üzere toplamda 44.455 kişi de nahiyelere bağlı köylerde yaşamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, 1928: 10). Söz konusu veriler, dönem itibarıyla Maraş'ın hem alan hem de nüfus bakımından büyük vilâyetlerden birisi olduğunu da ortaya çıkarmaktadır.

1927 yılı itibarıyla Maraş'ın en büyük kazası Elbistan'dır. Günümüzde de Maraş'ın önemli bir kazası olan Elbistan, tarih boyunca bulunduğu konumdan dolayı sürekli bir yerleşim alanı olmuştur (Solak, 2000:149). 1927 yılında 4.175 km²'lik alana sahip Elbistan'da nüfus yoğunluğu azdır ve sadece 13 kişidir. Yani burada km²'ye 13 düşmektedir. 127 adet idari köye sahip olan Elbistan'da 2.815'i kadın ve 3.641'i erkek olmak üzere 6.456 kişi şehir merkezinde ikamet etmekte iken; 16.937'si kadın ve 15.693'ü erkek olmak üzere toplamda 32.630 kişi Elbistan merkezine bağlı köylerde ikamet etmektedir. Buna karşılık olarak 14.330 kişi nahiye merkezlerinde bulunmakta iken; 44.690 kişi de nahiyelere bağlı olan köylerde yaşamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, 1928: 30). Söz konusu sayısal veriler, Elbistan'ın coğrafi alanın büyüklüğüne rağmen nüfus sayısının çok fazla olmadığını göstermektedir.

Maraş'ın coğrafi alan bakımından en küçük ilçesi Andırın adlı yerdir. Çukurova'nın kuzeydoğusunda yer alan Andırın, eskiden beri mevcut olan hayvancılık amaçlı yaylaların bulunduğu yer olması hasebiyle daha çok hayvancılıkla uğraşanların yaşam alanı olarak tercih ettikleri yerlerden birisi olmuştur (Toroğlu ve Gündüz, 2011: 281-282). 1.440 km²'lik alana sahip Andırın 'da km²'ye 8 kişi düşmektedir. 1927 yılında 45 adet muhtarlığa sahip Andırın' da 276'sı kadın ve 277'si erkek olmak üzere toplamda 553 kişi ilçe şehir merkezinde ikamet etmekte iken; 5.371'i kadın ve 5.709'u kadın olmak üzere toplamda 11.580 kişi de merkeze bağlı köylerde yaşamaktadır. Buna karşılık olarak da 11.580 kişi nahiye merkezlerinde ikamet etmekte iken; 12.133

kişi de nahiyelere bağlı köylerde yaşamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, 1928: 10). Bu durum, dönem itibarıyla Andırın' da nahije merkeziyle nahije bağlı köylerde ikamet eden kişi sayılarının birbirilerine yakın olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Maraş'ın bir diğer kazası da Pazarcık'tır. Osmanlı kaynaklarına 1873 yılında Halep Eyaleti Maraş Sancağına bağlı olan Pazarcık, tarih boyunca önemli bir yerleşim alanı olmuştur. 1927 yılında 2.255 km²'lik coğrafi alana sahip Andırın'da km²'ye 13 kişi düşmektedir. 106 adet muhtarlıkla Maraş'ın en çok muhtarlığa sahip ilçeleri arasında yer alan bahsi geçen ilçede 489'u kadın ve 657'si erkek olmak üzere toplamda 1.146 kişi şehir merkezinde ikamet etmekte iken; 13.547'si kadın ve 13.871'i erkek olmak üzere toplamda 27.418 kişi de ilçe merkezine bağlı köylerde oturmaktadır. Buna karşılık, 9.309'u kadın ve 8.993'ü erkek olmak üzere 18.202 kişi nahije merkezlerinde oturmakta iken; 10.580'i kadın ve 10.138'i de erkek olmak üzere toplamda 20.718 kişi de nahiyelere bağlı köylerde yaşamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, 1928: 30).

Bir diğer ilçe olan Göksun, Akdeniz Bölgesi'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır (Gürbüz ve Obut, "2015: 706). 2.710 km² coğrafi alana sahip Göksun'da km²'ye 8 kişi düşmektedir. 67 adet muhtarlığın bulunduğu Göksun'da 1.371'i kadın ve 1.245'i erkek olmak üzere toplamda 2.516 kişi şehir merkezinde yaşamaktadır. 4.346'sı kadın ve 4.072'si erkek olmak üzere toplamda 8.418 kişi de ilçe merkezine bağlı köylerde yaşamaktadır. Buna karşılık olarak 9.784 kişi nahije merkezlerinde ikamet etmekte iken; 18.202 kişi de nahiyelere bağlı köylerde bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, 1928: 30). Söz konusu durum, dönem itibarıyla Göksun kazasında nüfus yoğunluğunun görece az olduğunu bariz bir biçimde gözler önüne sermektedir.

1928 yılına gelindiğinde mülki yapılanmada bir değişiklik yapılmamış, Maraş merkez ilçesinin Yenice kale ve Fırnis olmak üzere iki nahiyesinde 123 adet köyü; Elbistan ilçesinin Efsus nahiyesinde 126 köyü; Pazarcık ilçesinde 108 köyü; Göksun ilçesinin Süleymanlı (Zeytun) nahiyesinde 63 köyü ve Andırın ilçesinde ise 46 köyünün bulunduğu tespit edilmiştir. Büyüklük açısından bakıldığında Elbistan ilçesi 126 adet köyü ile birinci sırada yer almıştır (Gümüşalan, 2012: 86). Bu durum, aynı zamanda Maraş'ın nüfusunda da ciddi bir değişikliğin olmadığı anlamını taşımaktadır.

İdari hudut düzenlemeleri kapsamında birbirine komşu olan vilâyetlerde yapılan düzenlemeler sırasında bir vilâyete bağlı olan yerleşim birimleri başka bir vilâyetin sınırlarına dâhil edilebilmektedir (Tunç, 2018: 328). Bu bağlamda, 16 Ocak 1929 tarihinde Adana'ya bağlı olan Çokak, Çığsar, Altunboğa, Gümbeter, Rifatiye ve Akifiye köyleriyle Kocafakılar, İskenderli ve Keleşli mevkileri Maraş'a bağlı Andırın ilçesinin Merkez nahiyesine bağlanmışlardır. Söz konusu değişikliğin temel sebebi Kadirli ilçesine bağlı olan bu köylerin ilçe merkezine son derece uzak olması ve kış mevsimlerinde çok zor geçilen dağlarla sarp kayalıklar içerisinde olmasından dolayı halkın buralara ulaşımı son derece zor olmaktadır. Ayrıca buradaki köylüler Hükümete ait olan işlerini yapmada son derece sıkıntı yaşamışlardır. Adı geçen sorunu çözmek amacıyla bahsi geçen ilçeler zorunlu sebeplerden dolayı Andırın'a bağlanmışlardır (BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0; Yer No:45.43.1; Resmi Gazete, 23 Ocak 1929, sayı: 1100,

s.6496). Yukarıda izah olunduğu üzere, bu düzenlemenin yapılmasının temel sebebi doğal şartların getirmiş olduğu zorluklardan dolayı halkın sıkıntılar yaşamış olmasıdır. Bu düzenleme, halkın yaşantısını kolaylaştırma açısından önem taşımaktadır.

1929 yılında Maraş'ta idari düzenlemeler içerisindeki en önemli gelişmelerden birisi de mevcut valinin değiştirilmesi olmuştur. Bu çerçevede, 6 Şubat 1929 tarihinde görülen lüzum üzerine Dahiliye Vekaleti'nin emrine alınmış ve yerine de Mülkiye müfettişlerinden birisi olan Ferruh Bey atanmıştır (BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 2.15.1). Böylece bu tarihten itibaren Maraş vilayetinde halk ile Hükümet arasındaki işlerin yapılmasında yeni Vali Ferruh Bey etkin rol oynamaya başlamıştır.

Buraya kadar olan bölümde genel olarak Maraş'ta merkezi yapı üzerindeki değişiklikler ve nüfus yapısı üzerinde durulmuştur. Konuyu daha da anlaşılır kılmak amacıyla Maraş'ın belediye yönetimi konusuna da değinmek gerekir. Maraş'ta ilk belediye teşkilatı 1870 yılında kurulmuş ve günümüze kadar da devam ederek gelmiştir (Kahramanmaraş Ansiklopedisi, 2016: 235). Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk dönemlerde Maraş Belediye Başkanlığı'nı vazifesini yapan kişi Lütfi Bey'dir (Köker). 1922 yılından 1925 yılına kadar belediye başkanlığı yapan Lütfi Bey, aynı zamanda Maraş'ın ilk Türk eczanecisidir (Ünalp, 2018: 210).

1926 yılında Maraş Belediye Başkanlığı görevini yapan kişi Tefik Bey'dir (Kadıoğlu). 1929 yılına kadar belediye başkanlığını sürdüren Tefik Bey, 2 Şubat 1930 tarihinde yeniden Maraş Belediye Başkanlığına atanmıştır (BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 59.39.14). Bu dönemde bir belediye başkanlığı binası inşa eden Tefik Bey, belediye ilgili hizmetlerin burada yürütülmesini sağlamıştır. 1933 yılına kadar bu görevini sürdüren Tefik Bey, Maraş'ta belediyeciliği ilgilendiren birçok konularda hizmetler yapmış ve Maraş'ın çok sayıdaki sorununun çözülmesini sağlamıştır (Şavkılı ve Gümüştalan, 2014: 81). 1933'ten itibaren de Maraş belediye başkanlığı görevine Hasan Sükuti Tükel atanmış ve bu görevi 1939 yılına kadar sürdürmüştür. Adı geçen kişiler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında belediye başkanlığı görevlerini icra ederek Maraş'ın yerel yönetimler alanında güçlenmesine katkı sağlamışlardır şeklinde düşünülebilir.

2. Maraş'ta İdari Alanda Yapılan Düzenlemeler (1930-1940)

Buradan itibaren Cumhuriyet'in ilk yıllarında Maraş'ta yapılan değişiklik ve düzenlemeler konusuna devam edilecektir. 1931 yılında Maraş Valisi değiştirilmiştir. Bu çerçevede Maraş Valisi olan Ferruh Bey Muş Valisi olarak atandığı için; boşta kalan Maraş Valiliğine ise 18 Ocak 1931'de Van Valisi olarak görev yapan Bekir Sami Bey (Baran) atanmıştır (BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 17.2.9). Bekir Sami Bey'in görevi kısa süreli olmuş ve 18 Temmuz 1932'de yerine Mehmet Arif Bey atanmıştır. Ancak Mehmet Arif Bey'in görevi çok daha kısa olmuş ve 18 Ocak 1932'de emekliye sevk edilmiştir (BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 32.79.17). Böylece bu kısa sürelik zaman diliminde Maraş Valiliği görevi bahsi geçen iki kişinin uhdesinde olmuş ve halk ile devlet arasındaki işlerin yürütülmesinde bu Valiler etkili olmuşlardır.

İdari düzenlemeler yapılırken bazı durumlarda aynı vilâyetin kazaları arasında da değişiklikler yapılabilir (Tunç, 2020: 1394). Bu bağlamda, 11 Haziran 1933 tarihinde Göksun ilçesine bağlı olan Malakça, Sofyalı, Kandil ve Kabaktepe köyleri Elbistan ilçesine bağlanmıştır. Bunun sebebi Göksun'a bağlı bu köylerin Merkeze uzak olmaları

ve köylünün işlerini kolay olarak yapamamasıdır. Bu düzenlemeyle birlikte köylüler, Elbistan'a giderek Hükümet ile ilgili işlerini daha kolay yapabilecek imkâna erişmişlerdir (BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 78.19.19; Güler, 2007: 486). Söz konusu düzenlemeden sonra Maraş'a bağlı bazı ilçelerin yerleşim birimi sayılarında değişimler olmuştur.

1933 yılında Maraş vilayetinde çok önemli bir idari sınır düzenlemesi yapılmıştır. Söz konusu değişiklik Maraş'a bağlı olan Pazarcık ilçesinin Antep'e bağlanmasıdır. Bu değişiklik, Maraş'ı 1934 yılında nüfus artışı ve şehrin kalkınma hızı bakımından olumsuz bir sonuç doğurmuştur. Şehrin gelişimi için uygun bir durum olamayan bu durumun düzeltilmesi ve eski seklene dönüştürülmesi ile ilgili 1937 yılında Maraş Valiliği tarafından bir adım atılmıştır. Ancak şartların sağlanması ve kazanın tekrar Maraş'a bağlanması ancak 1944 yılında gerçekleştirilebilmiştir (Gümüşalan, 2012: 188; Şaşmaz, 2014: 221). Söz konusu düzenlemeler sonucunda Maraş'ın nüfusunda birtakım anlamda değişiklikler olmuştur (Kanadıkırık, 1968: 386).

1935 yılı verilerinden Maraş'a bağlı kaza sayısının dört adet olduğu görülmektedir. Bunun sebebi de yukarıda izah edildiği üzere Pazarcık ilçesinin Antep vilâyetine bağlanmasıdır. Bu dönemde Merkez, Andırın, Göksu ve Elbistan'a bağlı olan nahiye sayısı ise 9 adettir. 1935 yılı itibarıyla Maraş'ta toplam köy sayısı ise 346'dır (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937: 6-12). 1927 yılı verilerinde 471 olan köy sayısı, geçen sekiz yıl içerisinde yapılan idari düzenlemeler neticesi 125 adet azalmıştır. Bunun en büyük sebebi başta 106 adet köyü olan Pazarcık ilçesinin Antep'e bağlanmasıdır. Bu arada Pazarcık, Gaziantep'e bağlandıktan sonra 26 Eylül 1934 tarihinde bu vilâyetin Merkez ilçesine bağlı bazı köyler Pazarcık'a bağlanmıştır (Resmî Gazete, 25 Ekim 1934, Sayı:2838, s.4431). Bunun dışında Maraş'a komşu vilâyetlerle yapılan bazı idari sınır düzenlemeleriyle bazı köylerin birleştirilip tek köy yapılması da etken olmuştur.

Merkez kazasının Merkez, Süleymanlı ve Yenice kale olmak üzere üç adet nahiyesi bulunmaktadır. Bu nahiyeler arasında Maraş tarihinde önemli olan yerlerden birisi Süleymanlı'dır. Önceki adı Zeytun olan ve Ermeni saldırıları sonucu çok sayıda Müslümanın katledildiği bu yerin savunmasında önemli rol oynayan ve Daha sonra 1915'te Ermenilerin şehit ettiği Maraş Jandarma Komutanı Binbaşı Süleyman Bey'in anısına Zeytun'a Süleymanlı adı verilmiştir. Bu dönemde Merkez nahiyesine 99 adet köy bağlıdır. Bu köyler arasında nüfusu en fazla olan 2.104 kişiyle Çağlayancerit iken; nüfusu en az olan da 110 kişiyle Tevekkeli adlı köydür. Merkez kazasına bağlı Süleymanlı nahiyesinin köy sayısı dokuzdur. Burada nüfusu en fazla olan köy 917 kişiyle Hacı İbrahim Köyü iken; nüfusu en az olan da 281 kişiyle Çağlan köyüdür. Yenice kale nahiyesinde de 12 adet köy bulunmaktadır. Bunlar arasında nüfusu en fazla olan köy 697 kişiyle Döngüle köyü iken; nüfusu en az olan da 117 kişiyle Demrek köyüdür (Kır, 2011: 307; (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937: 7-8).

Maraş'a bağlı Andırın ilçesinin Merkez ve Çokak olmak üzere iki adet nahiyesi bulunmaktadır. Bu nahiyeler arasında yer alan Merkez nahiyesinin 43 adet köyü bulunmaktadır. Bunlar içerisinde nüfus en fazla olan köy 886 kişiyle Gökahmetli iken; nüfusu en az olan da 52 kişiyle Fevziye adlı köydür. Diğer nahiye olan Çokak'ın önceki

adı Çökek'tir. Burası bataklık bir yer olduğu için Çökek olan adı, idari düzenlemeler neticesi Çokak olarak değiştirilmiştir. Bu arada Çokak nahiyesi 1929 yılına kadar Adana'ya bağlı olup; bu tarihten itibaren Andırın ilçesine bağlanmıştır (BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 45.43.1). Bahsi geçen nahiyeye bağlı olan köy yedidir. Bunlar içerisinde nüfusu en fazla olan 573 kişiyle Cambaz köyü iken; en az olan da 58 kişiyle Altınboğa adlı yerleşim birimidir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937: 9). Söz konusu veriler, günümüzde Andırın'ın önemli bir yerleşim yeri olan Cambaz köyünün nüfus bakımından son derece az olduğunu açık bir biçimde ortaya çıkarmaktadır.

Maraş'ın alan bakımından büyük ilçesi olan Elbistan'ın Merkez ve Efsus adlarında iki nahiyesi vardır. Bunlardan Efsus nahiyesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine kadar Elbistan'ın merkezi olmuştur (Sezen, 2017: 243). Bu arada 1944 yılında Efsus ilçe yapılmış ve adı da Anadolu'yu başlı başına bir Türk yurdu haline getiren Sultan Alparslan'ın komutanlarından birisi olan Afşin Bey'in adı olan Afşin olarak değiştirilmiştir (BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 107.100.6). Böylece 1944 yılı itibarıyla Maraş'ın yeni bir ilçesi daha olmuş ve ilçe sayısı beşe yükselmiştir.

Elbistan'ın Merkez nahyesininin 96 adet yerleşim yeri bulunmaktadır. Bunlar içerisinde nüfusu en fazla olan köy 1.790 kişiyle Nurhak'tır. Nüfusu en az olan yer ise 95 kişiyle Dervişçinli adlı köydür (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937: 11). 1935 yılı itibarıyla Elbistan'ın en büyük yerleşim merkezi durumunda olan Nurhak adlı köy 20 Mayıs 1990 tarihinde tam teşekküllü bir ilçe haline getirilmiştir (Resmi Gazete, 20 Mayıs 1990, Sayı: 20523, s. 4). Bu bağlamda 1990 yılına kadar Elbistan'a bağlı olan ve 1970 yılında belediye teşkilatı da oluşturulan Nurhak, bahsi geçen kazanın çok önemli bir yerleşim yeri olmuştur (BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 353.16.13).

1935 yılında Maraş'ın köy sayısı bakımından en küçük ilçesi olan Göksun'un Merkez ve Çardak olmak üzere iki adet nahiyesi mevcuttur. Merkez nahyesine bağlı 29 adet köy olup; bunların içinde nüfusu en fazla olan köy 697 kişiyle Taşoluk köyü iken; en az olan da 140 kişiyle Mürsel adlı yerdir. Merkez nahiyeye göre köy sayısı son derece az olan Çardak'ta sadece 20 adet köy vardır. Bunlardan nüfusu en fazla olan 996 kişiyle Çardak köyü iken; en az olan da 174 kişiyle Yazıköy'dür (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937: 11-12). Söz konusu veriler, Göksun'un sadece alan bakımından değil; nüfus bakımından küçük olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye'de vilâyetlerin teşkilatlarında değişiklikler yapılırken dikkate alınan faktörlerden birisi de isim değişiklikleridir. Türkiye'de ulusallaşma politikaları bağlamında ülke genelinde çok sayıda idari birimin adı değiştirilmiştir (Tunçel, 2000: 27; Tunç, 2020: 61). İdari yapı ve teşkilatlanma durumu bağlamında 1935 yılı TÜİK verilerinden Maraş'ta bazı yerleşim birimlerinin adının değiştirildiği anlaşılmaktadır. İsimleri değiştirilen yerler arasında şunlar yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937: 6-12): Çokyaşar (Hacıbey), Kocalar (Sivricehöyük), Önsen (Tingırlı), Şerefoğlu (Uzun Kışla), Türkoğlu (Araplar), Yeniyanan (Bertiz), Yeniyanan (Hartlap), Yeniköy (Kayışlı), Kabaklar (Kabakkesme), Çiftlik

(Yabanobası), Haneyler (Tevekkeli), Kırkköy (Murata), Türkbeyli (Çerkez), Bağdaş (Heft), Kuzutepe (Hacıömer), Kuzutepe (Temürağa) ve Yenitepe (Kuzuef)'tir.

Nüfus verilerine göre, Maraş nüfusu içinde göçebe olan aşiretler de bulunmaktadır. Aşiret, yarı göçebe hayatı yaşayan, boyun altında, cemaatin üstünde bir topluluk, akrabalık ilişkilerine dayanan, ortak çıkar ve yarar sağlamak için bir araya gelen insanların oluşturduğu birlikteliktir. Aşiretler isim alma hususunda Türkmen ve Yörük diye ikiye ayrılırlar. Kızılırmak Nehrinin doğusunda kalan aşiretlere Türkmen, Kızılırmak'ın batısında kalan Ege, Marmara ve Rumeli bölgelerinde yaşayan aşiretlere ise Yörük denilmektedir. Maraş ve çevresinde yaşayan Dulkadirli Türkmenleri için ise hem Türkmen hem de Yörük tabiri birlikte kullanılmaktadır (Solak, 2012:110). 1935 yılı nüfus verilerine göre, Merkez kazaya bağlı Yenice kale nahiyesinde 42; Merkez nahiyesinde 158; Andırın ilçesi Merkez nahiyesinde 530 ve Göksun kazasına bağlı Merkez nahiyesinde 68 kişilik göçebe hayatı yaşayan Türkmenler bulunmaktadır.

1935 ile 1938 yılları arasında Maraş'ta çok kısa süre aralıklarla valilerin değiştiği ve toplamda beş valinin görev yaptığı anlaşılmaktadır. Bunlardan Mustafa Adil Bayman (1935-1936), Salih Cemal Güven (1936-1937), Osman Şahinbaş (1937-1938), İbrahim Sabri Çıtak (1938-1939) ve son olarak da Salim Özdemir Güday (1939-1942) görev yapmışlardır (BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 56.52.20; BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 75.49.1 ve BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 85.99.18).

1936-1938 yılları arasında Maraş'ta bazı idari sınır düzenlemelerinin yapıldığı görülmektedir. Bu düzenlemeler arasında birbirine komşu olan iki vilâyet arasında yer almaktadır (Tunç, 2019: 581). Bu kapsamda, 9 Ağustos 1937 tarihinde Malatya vilâyetine bağlı olan Kapudere mevkii isimli yer Maraş'ın Elbistan ilçesine bağlanmıştır (BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 114.25.5). Bu tür değişiklikler diğer tarihlerde de yapılmıştır. Söz konusu, durum Maraş vilâyetinin coğrafi alanın miktarında değişimlere yol açmıştır.

Konuyu anlaşılır kılmak ve karşılaştırma yapmak amacıyla kısaca 1940 verileri üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede 1940 yılında Maraş'a bağlı ilçelerin hem nüfus hem de yerleşim yeri sayılarında birtakım değişikliklerin olduğu anlaşılmaktadır. 1935 yılında 346 olan köy sayısı 338'e düşmüştür. Bunun sebebi hem idari sınır düzenlemeleri hem de bazı köylerin birleştirilmesidir. 1940 yılı itibarıyla 11.210 km² araziye sahip olan Maraş'ın nüfus yoğunluğu 18'dir. Yani 101.701'i erkek ve 103.072'si kadın olarak toplamda 202.073 kişilik nüfusa sahip bahsi geçen vilâyette her km²'ye 18 kişi düşmektedir. Bu durumun ilçelere dağılımı ise şu şekildedir: 2.885 km² alana ve 88.025 kişilik nüfusa sahip Merkez ilçesinin köy adedi 116'dır ve ilçedeki nüfus yoğunluğu 31'dir. Aynı şekilde 1.440 km² alana ve 17.060 kişilik nüfusa sahip andırın ilçesinin köy adedi 49'dur ve ilçedeki nüfus yoğunluğu 12'dir. 2.710 km² alana ve 25.263 kişilik nüfusa sahip Göksun ilçesinin köy adedi 49'dur ve ilçedeki nüfus yoğunluğu 17'dir. Son olarak 4.175 km² alana ve 71.725 kişilik nüfusa sahip Merkez ilçesinin köy adedi 116'dır ve ilçedeki nüfus yoğunluğu 31'dir (Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1941: 473-475).

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk vilâyetlerinden birisi konumunda olan Kahramanmaraş, tarih boyunca çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. Ancak Maraş'ın tarihinde en fazla etki bırakanlar Türkler olmuştur. Yüzyıllardan beri Türk hâkimiyetinde olan Maraş'ta hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde yaşamı kolaylaştırmak amacıyla çok sayıda idari hudut düzenlenmeler ve değişiklikleri yapılmıştır. Yukarıda ifade olunduğu üzere bu düzenlemelerin yapılmasının temel sebebi, insanların yaşamlarını kolaylaştırmak olmuştur.

1924 yılı itibarıyla Merkez, Pazarcık, Elbistan, Göksun ve Andırın olmak üzere beş kazadan oluşan Maraş, bu yönüyle büyük bir vilâyet statüsündedir. Esasında yeni kurulan bir devlette vilâyetlerin yapıları üzerlerinde birtakım düzenlemeler yapmak zorunluluktur. Bu nedenle ülke genelinde vilâyetlere bağlı ilçe, bucak ve köylerde çok sayıda idari hudut ve yapı değişiklikleri yapılmıştır. Maraş'ta yapılan ilk düzenleme 1924 tarihidir ve bu tarihte Andırın adıyla yeni bir ilçe kurulmuş ve Süleymanlı bucağı buraya eklenmiştir. Eserin genelinde görülebileceği üzere, çalışma dönemimiz içerisinde Maraş'ta bu anlamda çok sayıda düzenlenmeler mevcuttur.

Esasında 1927 yılı itibarıyla coğrafi alan bakımından son derece büyük bir vilâyet olan Maraş'ta idari düzenleme ve değişikliklerin yapılması mecburiyetten doğmuştur. Günümüzde olduğu gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında da Maraş geniş bir coğrafi alana sahiptir. Ancak buna rağmen Maraş'ın nüfus yoğunluğu azdır. 1927 yılı itibarıyla 13.465 km² alana sahip Maraş'ta km² başına düşen kişi sayısı 14'tür. Bu oran, günümüze oranla son derece azdır. 2021 yılı itibarıyla büyükşehir özelliğine sahip Kahramanmaraş'ta nüfus yoğunluğu fazladır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de vilâyetlerde idari sınır düzenlemeleri kapsamında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler arasında aynı ilin idari birimleri arasında düzenlemeler yapıldığı gibi söz konusu ile komşu olan vilâyetlerle de çeşitli düzenlemeler yapılabilmektedir. Bu çerçevede, dönem itibarıyla hem Maraş'ın kendi hudutları dâhilinde hem de Maraş'a komşu başta Gaziantep olmak üzere komşu vilâyetler arasında birtakım idari hudut düzenlemeleri yapılmıştır. Yukarıda üzerinde durulduğu gibi, bu tür çalışmaların yapılmasının temel sebebi insanların yaşamlarını kolaylaştırmak olmuştur.

Atatürk dönemi Türkiye'sinde 1927 ve 1935 olmak üzere iki adet nüfus sayımı yapılmıştır. Her iki nüfus sayımında da Maraş'ın nüfusu, coğrafi alanın büyüklüğüne rağmen nüfus yoğunluğu azdır. Bunu vilâyet genelindeki köy nüfuslarında açıkça görebilmek mümkündür. Maraş'a bağlı başta Elbistan olmak üzere büyük coğrafi alanlara sahip ilçelerde nüfus yoğunluğunu son derece az olduğu yapılan nüfus sayımlarıyla açıkça ortaya çıkmaktadır. Ancak bu veriler zamanla değişmiş ve Kahramanmaraş, günümüzde nüfusu fazla olan vilâyetler arasında yer almaktadır. Bunda doğal nüfus artışı ve göçler dışında, Maraş'ın idari yapısı üzerinde yapılan düzenlemelerin de ciddi etkisi olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk vilâyetlerinden birisi olan Kahramanmaraş'ta 1870 yılından beri belediye teşkilatı bulunmaktadır. Osmanlı son dönemlerinde olduğu gibi

cumhuriyetin ilk yıllarında da Maraş'ta belediye teşkilatı oluşturulmuş ve belediyeçilik hizmetleri verilmiştir. Dönem itibarıyla valiler gibi belediye başkanları da atama yoluyla göreve gelmişlerdir. Çalışma dönemimiz içerisinde Maraş'ta görev yapan vali ve belediye başkanları, vilâyetin gelişmesi ve modern bir görünüm kazanması için uğraşmışlardır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Maraş dâhil vilâyetlerin teşkilatlarında ve idari sınırlarında birtakım düzenlemeler yapılırken dikkate alınan faktörlerden birisi de yerleşim alanları isim değişiklikleridir. Türkiye'de ulusallaşma politikaları bağlamında ülke genelinde çok sayıda idari birimin adı değiştirilmiştir. Türkiye'nin bu politikaları kapsamında 1935 yılında Maraş'ta ismi değiştirilen çok sayıda yerleşim yeri mevcuttur.

Netice itibarıyla Türkiye'nin büyük bir vilâyeti olan ve 1973'ten itibaren Kahramanmaraş olarak adlandırılan bu vilâyetin hem idari yapısında hem de idari sınırlarında ciddi birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sadece Cumhuriyet'in ilk yıllarında değil; günümüzde de yapılmaktadır ve yapılmaya devam edilecektir. Bu manada vilâyeti daha yaşanılır ve insanların yaşantılarını kolaylaştırmak amacıyla yapılan değişiklik ve düzenlemelerin, Kahramanmaraş'a ciddi katkılar sağladığı bugün açıkça görülebilmektedir.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA)

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 2.15.1.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 33.2.3.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 32.79.17.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 56.52.20.

Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 66.439.22.

Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 3.4.14.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 2.15.1.

Fon Kodu: 30.11.1.0; Yer No:45.43.1.

Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 59.39.14.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 17.2.9.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 32.79.17.

Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 78.19.19.

Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 45.43.1.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 107.100.6.

Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 353.16.13.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 56.52.20.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 75.49.1.

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 85.99.18.

Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 114.25.5.

Resmi Gazeteler

Resmi Gazete, 13 Mart 1924, Sayı: 65.

Resmi Gazete, 23 Ocak 1929, sayı: 1100, s.6496

Resmî Gazete, 25 Ekim 1934, Sayı: 2838, s.4432.

Resmi Gazete, 20 Mayıs 1990, Sayı: 20523, s. 4.

Telif Eserler

Ahmad, Feroz 2012. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. (Çev. Yavuz Alogan). 11. Basım. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Alpaslan, Erhan ve Gedik, Sadık 2018. "TBMM Tarafından Maraş'a İstiklal Madalyası Verilmesi ve Şair Mehmet Tâhir Nâdî Bey'in Madalya Kasidesi". *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 15/1: 253-285.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1941. *20 İlk Teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.

Çavdar, Tevfik 1989. *Türk Demokrasi Tarihi (1839-1950)*. Ankara: İmge Kitabevi.

Eker, Fevziye 2013. "Kahramanmaraş'ın Tarihi Coğrafyasına Bir Bakış". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10/25:25-38.

Güler, Birgül A. (Ed.) 2007. *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1929 – 1939*. Ankara Üniversitesi Yayınları.

Gümüşalan, Nermin 2012. XX. Yüzyılın İlk Yarısında Maraş (1808-1938). Konya: *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Gürbüz, Mehmet ve Obut, Zehra 2015. "Göksun İlçesinde Güneş Enerjisi Santrali Kurulacak Alanların CBS Yöntemi ile Belirlenmesi". *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı 21-23 Mayıs 2015*. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Kahramanmaraş Ansiklopedisi, 2016. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları.

Kanadıkırık, Emrullah (1968). "Maraş'ta Nüfus Hareketleri". *Ankara Üniversitesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi*. 3 /4 : 381-404.

Karpat, Kemal H. 2010. *Türk Demokrasi Tarihi*. (Çev. Emine Eroğlu). İstanbul: Timaş Yayınları.

Kır, İbrahim 2011. "Ilıca Kasabasında Rumeli Yörükleri ve Göç", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 10/38: 294-316.

Sezen, Tahir 2017. *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Solak, İbrahim 2000. "Kanuni Döneminde Elbistan Kazasında Yerleşme ve Nüfus". *S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6: 149-158.

Solak, İbrahim 2002. " XVI. Yüzyılda Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Dergisi*. 12/209: 109-154.

Şaşmaz, Musa 2014. *Türkiye'nin İdari Taksimatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Şavkılı, Cengiz ve Gümüşalan, Nermin 2014. "Cumhuriyet Döneminde Kahramanmaraş'ın İdarî ve Siyasî Yapısı". *Akdeniz'in Altın Kenti Maraş*. (Ed. Orhan Doğan vd.). Kahramanmaraş Valiliği Yayınları.

Toroğlu, Emin ve Gündüz, Mehmet 2011. "Andırın İlçesi'nde Sayfiye Yaylaları". *Doğu Coğrafya Dergisi*.13/19: 281-300.

Tunç, Bilal 2020. "Cumhuriyet Döneminde Muş'un İdari Yapısında Yapılan Düzenlemeler (1927-1980)". *Tarih Okulu Dergisi*. 13/46: 1388-1435.

Tunç, Bilal 2018. "Tek Parti İktidarında Burdur'da İdari Alanda Yapılan Düzenlemeler (1923-1950)". *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*. 3:320-35.

Tunç, Bilal ve Özçelik, Fatih 2017. "Demokrat Parti Döneminde Ağrı'da İdari Alanda Yapılan Düzenlemeler (1950-1960)". *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*.7/3:463-47.

Tunç, Bilal 2019. "Bucaktan İlçeye Dönüştürülme Sonrasında Yeni İlçelerin İdari Yapı ve Nüfusundaki Değişimler: Erdemli İlçesi Örneği (1954-1980)", *Tarih Okulu Dergisi*.12/ XLI: 577-591.

Tunç, Bilal 2020. *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950- 1960)*. Konya: Eğitim Yayınevi Yayınları.

Tunçel, Harun 2000. "Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.2/10: 23-34.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, 1928. *28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tarihi (Vilâyet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibarıyla)*. Ankara:Türk Ocakları Merkez-i Heyet Matbaası.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937. *1935 Genel Nüfus Sayımı Kati ve Mufassal Neticeler: Maraş*. Ankara: Mehmet İhsan Basımevi Yayınları.

Ünalp, F. Rezzan 2018. "Birinci Dünya Harbi Sonunda Maraş'ın İtilaf Devletlerince İşgali ve Maraş Savunması". *Akademik Bakış Dergisi*. 11/22: 205-235.

Zürcher, Erik Jan 2000. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (Çev. Yasemin Saner Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları.